

اشتغال پایدار شهرهای مرزی؛ تحلیل علل و پیامدهای کولبری در شهر بانه

حیدر محمدی^۱، سید محمد موسوی جد^{۲*}، یسرا صالحی^۳، سمانه سلماسی^۴

۱- کارشناس ارشد گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

۲- استادیار گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران*

۳- کارشناس ارشد گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

۴- کارشناس ارشد گروه مدیریت کسب و کار، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

(پژوهشی)

(دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۰۸ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۲۰)

<http://dx.doi.org/10.52547/sdge.3.5.18>

چکیده

شهرهای مرزی غرب ایران که همواره نماد استقامت و ایستادگی هستند و امنیت مرزهای غربی کشور را تأمین می کنند، هم اکنون شاهد به وجود آمدن شغل کاذب کولبری در میان مردمانش هستند. حال تا مادامی که در مناطق و شهرهای مرزی بیکاری، فقر، مهاجرت، عدم امکانات و نبود زیرساخت های لازم برای زیست اولیه حاکم باشد، تحقق توسعه پایدار امکان پذیر نیست. هدف از انجام این پژوهش شناسایی عوامل و زمینه هایی است که باعث به وجود آمدن شغل کاذب کولبری شده است. این پژوهش در زمره روش های کیفی قرار می گیرد که از روش قوم نگاری بهره گرفته است. جامعه آماری این پژوهش را کولبران شهر مرزی بانه تشکیل می دهند. انتخاب اعضای نمونه در مرحله اول به صورت هدفمند و در مرحله بعد به صورت نظری تا جایی که به اشباع برسد ادامه پیدا کرد که این اشباع نظری در ۲۵ نفر تحقق یافت و برای اطمینان بیش تر تا ۲۷ نفر ادامه پیدا کرد. ابزار اصلی جمع آوری داده در این پژوهش مصاحبه عمیق است. پس از جمع آوری داده و تحلیل کدگذاری های مصاحبه ها به استخراج ۵۷ عبارت، ۱۶ مفهوم و ۴ مقوله اصلی پرداخته شده است. عوامل اقتصادی، سیاسی، قانونی و امنیتی، اجتماعی، فرهنگی و جامعه شناختی، جغرافیایی و ژئوپلیتیکی مهم ترین مقوله های اصلی ایجاد این اشتغال کاذب است و پیشنهاد می شود که دولت با همکاری مرزنشینان و با در نظر گرفتن پتانسیل های درون منطقه ای به توسعه پایدار شهری بانه کمک کنند.

واژه های کلیدی: اشتغال، توسعه پایدار، کولبر، قوم نگاری، مرزنشینی

مقدمه

ایران با هشت هزار کیلومتر خط مرزی، از کشورهای دارای مرز طولانی در جهان محسوب شده که با یازده کشور مرز مشترک دارد. همچنین با توجه به اینکه مناطق مرزی ایران دارای ۱۶ استان و مناطق مرکزی دارای ۱۵ استان است و حدود ۵۰ درصد مساحت و ۴۹ درصد جمعیت کشور متعلق به مناطق مرزی است، حدوداً پنجاه درصد توسعه کشور باید در مناطق مرزی متمرکز شود (یوسف نژاد و حاجی میرزایی، ۱۳۹۷). بر اساس شاخص های توسعه یافتگی استان کردستان در بین ۳۱ استان کشور رتبه ۲۹ را دارد و در زمره استان های فروتوسعه قرار دارد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۶). مرز یک مکان خودسرانه و مصنوعی از جریان های اقتصادی است که اساساً در ساخت و ساز سیاسی، اجتماعی، فضایی و اقتصادی است. جریان در مرز مشهود است، زیرا مرزهای قلمرو ملی را مشخص می کند و حرکت مردم و جریان کالا را کنترل می کند. مرز مکان کنترل جریان یا حرکت است. فعالیت های فرامرزی غیررسمی، که شامل جابه جایی افراد در سراسر مرزها به منظور خرید و فروش انواع کالاها، انجام کارهای رسمی یا غیررسمی به عنوان مهاجران کارگری غیرقانونی و سایر فعالیت های فرهنگی-اجتماعی را شامل می شود (Nshimbi, Moyo, & Olorunto, 2018). استان های مرزی غربی قبل و بعد از انقلاب در زمره مناطق غیر برخوردار و توسعه نیافته کشور بوده اند که با وجود داشتن امکانات خدادادی و نیروی انسانی فعال، از کم ترین میزان سرمایه گذاری دولتی در زمینه اشتغال پایدار بهره برده اند. بدیهی است توسعه نیافتگی و محرومیت، مردم را برای امرار معاش حداقلی خود به سمت شغل های کاذبی همچون کولبری می کشاند (پوزشی و همکاران، ۱۳۹۷). به هم پیوستگی چالش ها و موانع سیاسی و اقتصادی در مناطق مرزی امری غیرقابل انکار است. در مناطق مرزی به دلیل وجود چالش های سیاسی و امنیتی در گذشته های دور تاکنون باعث شده است که سیمای این مناطق از نظر اقتصادی و توسعه یا به کندی دگرگون شود یا در یک سطحی از عقب ماندگی باقی بماند (مهدی پور، ۱۳۹۷).

گسترش مبادلات فرامرزی، درک عموم از این گونه فعالیت ها محدود است. در صورتی که شرایط مورد توافق مشترک برای انجام چنین فعالیت هایی بین دو طرف منعقد نشود، به صورت های مختلفی به عنوان سایه، زیرزمینی، غیررسمی، سیاه، خاکستری یا غیرقانونی توصیف می شوند. اشتغال های غیررسمی، بر ماهیت اقتصادهای در حال گذار تأکید می کند که در آن مکانیسم های حاکمیتی ضعیف یا ناکارآمد نتوانستند به طور مؤثر مبادلات اقتصادی را تنظیم کنند (Ngo & Hung, 2019) مناطق مرزی از نقاط حساس و استراتژیک کشور بوده؛ ناتوانایی های بالقوه در تولید، فقدان اشتغال، نازل بودن درآمد و عدم دسترسی به نیازهای اولیه، عمده ترین مشخصه اقتصادی - اجتماعی این مناطق است که زمینه را برای معضلات و نابسامانی هایی چون مهاجرت، قاچاق کالا، شورش و ناامنی در این مناطق فراهم آورده است. واقعیت این است که مرزنشینی و مشکلات توسعه نیافتنی مناطق کردنشین وضعیتی را خلق کرده است که بخش کثیری از ساکنان آن به خصوص روستائینان یا مهاجرین روستایی برای گذران روزی دست به شغلی خطرناک و کم درآمد به نام کولبری بزنند. کولبران کالاهای مورد نظر بازارچه های مرزی را که طبق تعریف دولت مرکزی قاچاق محسوب می شود بر روی پشت حمل کرده از مناطق صعب العبور مرزی به داخل شهرها و روستاهای مرزی انتقال می دهند (دلپسند و همکاران، ۱۳۹۷). کولبران به عنوان فراموش شدگان سیاستها، فرودستانی هستند که نه تنها هویت و کار آنها تحت انقیاد است بلکه به سبب عدم جایگاه، دائماً در معرض مناقشات و منازعات واقع شده اند (هدایت، ۱۳۹۷). فقر، به معنای فراگیر، ناتوانی فرد یا جمعیت خاص در دستیابی به منابع مادی کافی است. استان کردستان نیز در کنار سایر استان های مرزی دیگر دست به گریبان مشکلات عدیدی است که بخشی از آن بدلیل نبود سیاست ها و برنامه ریزی های مدون توسط دولت مردان بر می شود و بخشی از آن نیز می توان به نادیده گرفتن پتانسیل های درون استانی توسط مسئولین استانی مربوط می شود. حال با توجه به تصویب منطقه آزاد تجاری برای بانه،

است (احمدرش و عبده زاده، ۱۳۹۹). در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، رشد سریع و نامتقارن شاخص های توسعه ای، باعث عدم تعادل اقتصادی و نابرابری معیشتی میان مناطق و استان های مختلف شده است. به عبارت دیگر، اختصاص غیراصولی منابع و امکانات به مناطق برخوردار و محرومیت سایر مناطق موجب نابرابری هایی از لحاظ توسعه اقتصادی می شود. نتیجه این اقدامات، منجر به فاصله گرفتن این کشورها از اهداف ترسیم شده برای توسعه اقتصادی شده که تأثیر مستقیم و بلافاصله خود را بر شهرهای استان های محروم و عمدتاً حاشیه ای و مرزی این کشورها، در روی آوردن به اشکال مختلف اقتصاد پنهان از جمله قاچاق کالا می شود. قاچاق کالا عمدتاً از طریق مناطق مرزنشین صورت می گیرد که دلایل متعددی در این زمینه از سوی پژوهشگران بیان شده است. مطمئناً نزدیکی این استان ها با کشورهای همسایه و زمینه های موجود برای مراودات اقتصادی غیر رسمی با آن ها و نیز اشتراکات فرهنگی و نزدیکی سبک زندگی میان مردم در اطراف مرزهای مشترک، بر گسترش قاچاق در مناطق مرزی تأثیرگذار است. اما به استناد شواهد آماری و نیز با توجه به روند توسعه در کشور به نظر می رسد یکی از عوامل تأثیرگذار در این زمینه، توسعه نیافتگی مناطق مرزی است که عمدتاً برآمده از رهیافت ها و برنامه های توسعه در کشور در طی دهه های اخیر است. عدم توازن در بین مناطق در جریان توسعه موجب ایجاد شکاف و تشدید نابرابری منطقه ای می شود که خود مانعی در مسیر توسعه است (ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز، ۱۳۹۲). علیرغم اهمیت مبادلات غیررسمی در زندگی اقتصادی معاصر را می توان در مقیاس عملیات منعکس کرد. به عنوان مثال "تجارت چمدان" را در نظر بگیرید. این رایج ترین شکل مبادله غیررسمی فرامرزی است که تاجران کالاهای خود را برای فرار از کنترل مرزی با دست حمل می کنند. با پنهان کردن کالاهای مشمول مالیات به عنوان اقلام شخصی، تاجران چمدان عملاً از گمرک و مالیات فرار می کنند. در آسیای مرکزی، حدود ۲۰ تا ۳۰ میلیون نفر در تجارت چمدان مشغول هستند (Hung & Ngo, 2019). این

اقدام مثبتی در زمینه قانون گذاری برای توسعه اقتصادی مناطق مرزی استان کردستان صورت گرفت. حال مراحل اجرایی آن ماه ها است که به تعویق افتاده است و ضعف برنامه ریزی و نبود سیاست های مدون در پشت این قانون گذاری به وضوح به چشم می خورد. آن چه در این میان حائز اهمیت است سر و سامان دادن به این وضع است، باید در تلاش بود تا کولبری را از اقتصاد سیاه به اقتصاد سفید منتقل کرد. چرا که دیدن کولبر ۱۵ ساله یا ۶۰ ساله احساسات هر انسان را جریحه دار کرده و این در حالی است که این کار را برای تأمین معاش انجام می دهند. رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار خود با کارگران در تاریخ ۹۵/۸/۲ صراحتاً فرمودند: "مراد من از قاچاقچیان، فلان کولبر نیست که باری را بر روی کول خود می گذارد و از این طرف به آن طرف جا به جا می کند، این ها چیزی نیست، اهمیتی ندارد، با آن ها مبارزه نشود، اشکالی ندارد. مراد من از قاچاقچی، قاچاقچی های سازمان یافته بزرگی است که ده ها و صدها کانتینر قاچاق وارد کشور می کنند، با این ها باید برخورد شود." این وضعیت که مورد انتقاد رهبری هم قرار گرفته دال بر اهمیت موضوع دارد. همچنین از بیانیات رهبر این چنین استنباط می شود که بین قاچاقچی و کولبری تفکیک وجود دارد، که سر و سامان دادن به این وضع را ضروری دانسته اند. امری که بعد از گذشت پنج سال از تاریخ این فرمایشات همچنان به عنوان یک معضل در جامعه مانده و دولتمردان آن را در پیچ و خم های قانونی خود نگه داشته اند. مساله و پرسش اصلی که این پژوهش درصدد پاسخگویی به آن است، شناسایی عوامل و زمینه هایی است که منجر به بوجود آمدن و رشد شغل کاذب کولبری در جامعه شده است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مناطق مرزی دلیل قرار گرفتن در مناطق کوهستانی و بیابانی، دورافتادگی و در حاشیه بودن، پراکندگی جمعیت و شرایط اقلیمی نامناسب زمینه ساز مشکلات زیادی برای ساکنان آن ها از قبیل به حاشیه رانده شدن، نبود درآمد و عدم دسترسی به نیازهای اولیه و پایین بودن وضعیت رفاهی افراد و مواردی از این قبیل

هر یک هر پژوهشی دارای مقوله‌های مفهومی و گفت‌وگوهای علمی خاص خود است، اما همه آن‌ها تمایل دارند مبادلات غیررسمی را به‌عنوان حاشیه‌ای، ناکافی، آسیب شناسانه یا ناشی از حاکمیت نظارتی ناکارآمد، که در شیوه‌های غیررسمی مشهود است، درک کنند. بسیاری از فعالیت‌های غیررسمی سطوح نسبتاً بالایی از سود یا درآمد ایجاد می‌کنند و این فعالیت‌ها به فعالیت‌های فقرا محدود نمی‌شود. برعکس، مبادلات غیر رسمی جزئی از زندگی اقتصادی معاصر هستند و می‌توان آن را هم در کشورها و هم در مناطق فقیر و غنی یافت (Hung & Ngo, 2019). دولت در شش برنامه توسعه خود در مناطق مرزی سیاست‌هایی را پیاده سازی نموده است که در جدول (۱) آمده است. ذکر این نکته ضروری است که با توجه به شیوع ویروس کرونا برنامه توسعه هفتم به تعویق افتاده است و گویا تا سال ۱۴۰۱ از این برنامه رونمایی نمی‌شود.

اصطلاحات بر غیر رسمی بودن به عنوان یک ویژگی تعیین کننده در سازماندهی چنین مبادلاتی تأکید دارند اصطلاح اشتغال غیررسمی یک مفهوم مبهم بوده و ارائه تعریف دقیقی از آن کار دشواری است. در یک تعریف عمومی، مشاغل غیررسمی به طیف گسترده‌ای از مشاغل موقت یا زیرزمینی ایجاد شده در نواحی شهری کشورهای در حال توسعه اطلاق می‌شود. معمولاً اقتصاد غیررسمی به فعالیت بخشی از عوامل اقتصادی گفته می‌شود که ارزش افزوده فعالیتشان در هیچ حسابی وارد نمی‌شود. یکی از دلایل پیچیدگی مفهوم غیررسمی و ابهام در آن این است که مشاغل غیررسمی در مناطق مختلف به نام‌های مختلفی شناخته می‌شوند و واژه غیررسمی یا صفت‌های جایگزین با اسامی مختلفی همچون اقتصاد، بخش، فعالیت و کار به صورت ترکیبی، اسامی متعددی را تشکیل می‌دهند (دلپسند و همکاران، ۱۳۹۷). اگرچه

جدول ۱. جایگاه مناطق مرزی در برنامه های توسعه کشور

برنامه توسعه	جایگاه مناطق مرزی
برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲)	*برای جلوگیری از قاچاق کالا در نقاط مرزی طبق ضوابط و مقررات به هموطنان مرزنشین اجازه صادرات و واردات کالاهای مجاز از طریق مناطق مرزی بخصوص مناطق جنوبی و شرقی کشور فراهم خواهد شد.
برنامه دوم توسعه (۱۳۷۳-۱۳۷۷)	بخش دوم خط مشی های اساسی *مبارزه با صادرات قاچاق از طریق کنترل مبادی ورودی و خروجی و مرزها **حفظ و صیانت از مرزها و دفاع از تمامیت ارضی و پاسداری از انقلاب اسلامی
برنامه سوم توسعه (۱۳۷۸-۱۳۸۲)	فصل هشتم نظام درآمد هزینه استان *بررسی و تصمیم گیری در مورد توسعه صادرات غیرنفتی استان و در صورت لزوم خط مشی های اجرائی مبادلات مرزی اعم از بازارچه ها، تعاونی های مرزنشینی در چارچوب سیاستهای کلی تجارت خارجی کشور
برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۳-۱۳۸۷)	فصل دوم تعامل فعال با اقتصاد جهانی *بازارچه ها و مبادلات مرزی را از طریق اصلاح نظام اجرایی، معیارهای تشکیل و رویه های اداری ساماندهی نماید. فصل ششم آمایش سرزمین و توازن منطقه ای ***توسعه مناطق مرزی باهدف تقویت همگرایی های ملی و پیوند مناطق مرزی با اقتصاد ملی و فراملی فصل دهم امنیت ملی
برنامه پنجم توسعه	***توسعه خطوط مواصلاتی، راههای مرزی و ارتقاء مراودات و تبادل اطلاعات با کشورهای منطقه و همسایگان به منظور مهار جرائم، قاچاق کالا و مواد مخدر، تردد غیرمجاز و خرابکاری، در قالب توافق نامه های دوجانبه و چندجانبه و ترتیبات امنیت جمعی. ***ایمن سازی ساختار و پراکندگی جمعیت (به ویژه در مرزهای کشور)، در پرتو مؤلفه ها و ملاحظات امنیتی به منظور پرهیز از عدم تعادل جمعیت.
	سیاسی، امنیتی * ماده ۲۰۳ در راستای تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی و کنترل مؤثر مرزها، وزارت کشور موظف است با همکاری وزارتخانه های امور اقتصادی و دارائی، دادگستری، اطلاعات و نیروی انتظامی و سایر وزارتخانه ها و سازمان های ذربط طرح جامع امنیت پایدار

توسعه پایدار محیط جغرافیایی

برنامه توسعه	جایگاه مناطق مرزی
(۱۳۸۸-۱۳۹۲)	مناطق مرزی را تا پایان سال اول برنامه تهیه و به تصویب شورای عالی امنیت ملی برساند به گونه ای که تا پایان برنامه طرح های مصوب کنترل و انسداد مرزها به صورت کامل اجرا گردد. *** به منظور هدایت و ارائه زیرساخت های مناسب توسعه صنعتی مناطق مرزی، افزایش مراودات اقتصادی، اجتماعی با کشورهای همسایه و نیز گسترش بازار تولیدات مناطق مرزی، اولویت استقرار صنایع در مناطق مزبور، با شهرک های مرزی و واقع در مرزها خواهد بود.
ماده ۴۶	
برنامه ششم توسعه (۱۳۹۳-۱۳۹۷)	* دولت با همکاری سایر قوا مکلف است به گونه ای برنامه ریزی و اقدام نماید که ورود کالای قاچاق در طول سال های اجرای قانون برنامه، سالانه حداقل ده درصد (۱۰) کاهش یابد و از سال اول اجرای قانون برنامه از فعالیت مبادی ورودی غیرمجاز زمینی و دریایی که خارج از کنترل گمرک است جلوگیری به عمل آورده و گزارش سالانه آن را به مجلس شورای اسلامی ارائه نماید. ماده ۱۰۶ ** به منظور تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی، کاهش جرم و جنایت، مبارزه همه جانبه با مواد مخدر و روانگردان ها، پیشگیری و مقابله با قاچاق کالا و ارز از طریق پیش بینی اعتبارات مورد نیاز در بودجه سالانه.
منبع: (یوسف نژاد و حاجی میرزایی، ۱۳۹۷)	

نواحی مرزی (پیرامونی) به دلیل دوری از مرکز، انزوای جغرافیایی، توسعه نیافتگی و... تفاوت های آشکاری از نظر برخورداری از رفاه و توسعه با نواحی مرکزی دارند و ایجاد و فعالیت بازارچه ی مرزی می تواند باعث تعدیل رابطه ی یکسویه مرکز- پیرامون و بهبود رفاه منطقه ای گردد (مرادی و ایلانلو، ۱۴۰۱). بازارچه ها ضعف اقتصادی موجود در محدوده مرزها جبران و از خالی شدن مرزها از سکنه جلوگیری می نماید. در واقع تقسیم منافع توسعه به سمت مناطق مرزی زمینه ساز توسعه اقتصادی و اجتماعی است. در میان استان های مرزی کشور، استان کردستان در دو دهه اخیر به دلیل واردات کالاهای متنوع خارجی، اهمیت ویژه ای یافته و شهرهای مرزی آن نظیر بانه و میوان، شهرت ویژه ای پیدا کرده اند. و این شهرها را به مرکز مهم عرضه کالاهای ارزان یا شهر خرید کالاهای خارجی ارزان قیمت تبدیل کرده است. در پی این تحولات، جمعیت زیادی به صورت مستقیم و غیرمستقیم - بومی و غیربومی، و روستایی و شهری- در فعالیت های تجاری این شهر مشغول به کار شدند. در گذر زمان و تداوم ارتباطات بین مرزی، هنجارها، قواعد و رویه هایی ایجاد شد و گروه ها و کنشگران مختلفی در عرصه تجارت به وجود آمدند (امیرپناهی، طالب و میرزایی، ۱۳۹۴). ساکنان مناطق مرزی، در غیاب توجه دولت به زیرساخت ها و بازتوزیع ثروت و منابع، کوشیده اند تا از

موقعیت مرزی برای تأمین معاش استفاده کنند و در برابر فشارهای ساختاری رسمی سیاسی، راه های جدیدی در پیش بگیرند؛ یکی از این راه ها به منظور امرامعاش در مناطق مرزی غرب کشور، کولبری است (عنبری و عبده زاده، ۱۳۹۹). در مورد مرزها و مناطق مرزی به طور کلی چهار لنز تحلیلی می توان تشخیص داد: ۱- نیروهای بازار و جریان های تجاری ۲- فعالیت های سیاستی سطوح مختلف دولت در مرزهای مجاور ۳- نفوذ خاص جوامع مرزی ۴- فرهنگ خاص جوامع مرزی. هر یک از این چهار بعد تحلیلی می توانند به تغییر فضا-زمان هم در نیروهای ساختاری و هم در عوامل مرتبط در یک چشم انداز زمینه ای (مانند شرایط سیاسی، جغرافیایی و فرهنگی) کمک کنند (Nijkamp, 2021). مناطق مرزی را می توان به عنوان فضاهایی قلمداد کرد که به زندگی معنای دیگری بخشیده و خواهند بخشید. بودن در هر فضایی تجارب خاص خود را به وجود می آورد. فضا عاملی قوی در تعیین سرنوشت افراد، نوع و آینده شغلی آن ها دارد. یک مرز سازمان یافته می تواند فرصت ها و تهدیدهایی را برای افراد ساکن در آن فراهم کند که این فرصت ها و تهدیدها یا ذاتی آن مناطق مرزی هستند و یا این که در نتیجه شیوه سیاست گذاری های اعمال شده در آن مناطق ایجاد شده اند (هدایت و باسیتی، ۱۳۹۹). یکی از برنامه ها برای بهبود معیشت مرزنشینان، پویایی اقتصاد نواحی

شهرستان بانه یکی از مناطق محروم مرزی استان کردستان است که پدیده کولبری در آن به وفور دیده می شود. فرصت های شغلی در این شهر بسیار محدود است. شواهد آماری موجود بیان می کنند که در استان های کردنشین کشور، حجم بیکاری بالاست و به دنبال آن شاخص های اقتصادی و اجتماعی نیز وضعیت چندان مناسبی ندارند (زارع شاه آبادی و محمدی، ۱۴۰۰). کولبری به عنوان مصداق فقر و محرومیت اقتصادی اجتماعی است. کولبر، به عنوان فردی فقیر، محروم و رنجور از اجتماع تعریف شده که با شرایط زندگی سختی دست و پنجه نرم می کند. درآمد ناکافی، دستمزد پایین، مقطعی و فصلی بودن کار کولبری، عدم تامین نیازهای اساسی، زندگی بخور و نمیر و تلاش برای بدست آوردن حداقل درآمد از ویژگی های بارز زندگی کولبران است. بر اساس این مفاهیم، می توان استدلال نمود که کولبران نوعی از فقر مادی شدید و عدم توان در برآورده نمودن نیازهای اساسی خود و خانواده شان را به دلیل شرایط کاری، سختی ها و مشکلات آن تجربه می نمایند. اگر دو مفهوم فقر مطلق و نسبی را در نظر بگیریم، اولی به معنای محرومیت یا ناتوانی در کسب حداقل نیازهای اساسی از قبیل خوراک، پوشاک و مسکن برای ادامه زندگی می باشد. کولبران این نوع فقر مطلق را تجربه نموده و با آن درگیر می باشند. از طرف دیگر چون متوسط درآمد کولبران از خط فقر درآمدب که مجلس در نظر گرفته است پایین تر است، فقر نسبی کولبران نسبت به متوسط جامعه قابل تأیید است (عنبری و عبده زاده، ۱۳۹۹).

مرزی است که به عنوان یک شاخص اصلی در برقراری ارتباط بین کشورهای همسایه و نیز بهبود امرار معاش مردم مرزنشین به شمار می رود. اگر فرایند توسعه اقتصادی مناطق مرزی را کوششی هوشمندانه جهت ارتقای سطح کیفی زندگی مردم ساکن مرز بدانیم، نیاز استان کردستان به فرایند توسعه به خاطر پراکندگی منابع آب و خاک و سکونتگاه های آن، مشهود است (سلطانیان و مفاخری باشماق، ۱۳۹۸). مقیاس منطقه ای که به عنوان محیط بیرونی هر کشور شناخته می شود، چالش های ملی را به امنیت ملی و یکپارچگی سرزمینی پیوند می زند. هنگامی که پیوستگی ژئوپلیتیکی میان مرزها وجود داشته باشد، ناکارآمدی در مدیریت قلمروهای مرزی که اقلیت های قومی و مذهبی را در خود جایی داده است، کشور را به سمت بحران های ژئوپلیتیکی سوق می دهد (Robinson, 2012). ارزیابی سیاست های اقتصادی دولت در قبال مناطق مرزی که در چند دهه شاهد آن بوده ایم؛ به درستی می توان در زیست جهان مردم آن مناطق وارد شد و لایه های پنهان آن را شناسایی نمود و دستاوردهای امروزی را در مقابل چشم انداز و اهداف از پیش تعریف شده قرار داد و زندگی مردم نواحی مرزی را ترسیم کرد (احمدرش و عبده زاده، ۱۳۹۹). نواحی مرزی کردستان طی سال های اخیر شاهد به وجود آمدن پدیده جدیدی به نام کولبری بوده اند که یکی از مشاغل کاذب و خطرناک کشور است. در مناطق کردنشین، کولبر به افرادی گفته می شود که برای کسب درآمد، اقدام به حمل اجناسی بر پشت خود بین دو طرف مرز با دریافت دستمزد ناچیز می کنند.

جدول ۲. مقایسه مشاغل رسمی با مشاغل غیررسمی

مشاغل رسمی	مشاغل غیررسمی
بزرگ مقیاس هستند.	کوچک مقیاس هستند.
مدرن و جدید هستند.	سنتی هستند.
بیش تر مالکیت عمومی دارند.	مالکیت فردی یا خانوادگی دارند.
سرمایه بر بوده و به سرمایه انبوه نیاز دارند.	کاربر هستند.
فعالیت آن ها در جهت سودآوری است.	فعالیت ها معیشتی هستند.
دارای تکنولوژی وارداتی هستند.	از تکنولوژی بومی استفاده می کنند.
از بازار حمایتی (برای مثال سهمیه تعرفه) برخوردار هستند.	دارای بازار غیرمنظم و رقابتی هستند.
ورود به آن ها مشکل است.	ورود به آن آسان است.
نیاز به مهارت های رسمی (برای مثال تحصیلات رسمی) دارند.	نیازمند مهارت های غیررسمی است.

منبع (نسترن و همکاران، ۱۳۹۸)

برنامه‌ریزی در ابعاد کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت اقدام نماید.

زارع شاه آبادی و محمدی (۱۴۰۰)، در پژوهشی به بررسی "درک و تفسیر مردم از پدیده کولبری در شهرستان بانه با روش نظریه زمینه ای" پرداختند. داده‌ها با روش نظریه زمینه ای تحلیل و شامل ۷ مقوله اصلی (اقتصاد سیاسی مرز، خطرپذیری بقا، مسخ اجتماعی، فرسودگی شغلی، از خود بیگانگی، مشروعیت‌سازی و ناراضی‌تای خانوادگی است. نتایج این پژوهش کولبری رفتاری مخاطره‌آمیز می‌داند.

عنبری و محمودی (۱۳۹۹)، در پژوهشی به بررسی "برساخت اجتماعی پدیده کولبری در مناطق مرزی غرب ایران (واکاوی زیست جهان انتقادی کنشگران محلی در شهر بانه)" پرداختند. نتایج حاکی از این بود که فقر اقتصادی و نبود منبع درآمد جایگزین؛ احساس تبعیض ساختاری؛ جبر محیطی و ضعف اشتغال صنعتی، کشاورزی و گردشگری؛ بازتولید جبری مرز؛ عقب نشینی دولت در حمایت از فقرا؛ رایج شدن سرمایه داری رانتی در نبود سرمایه داری صنعتی؛ احساس طرد اقتصادی و فرهنگی، از مهم ترین عوامل بوجود آمدن کولبری است. هدایت (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان "تجربه ی کولبران مرزنشین و سیاستهای گمرکی: مورد مطالعه کولبران شهرستان مریوان" یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که تجربیات کولبران از حذف آنها (نقش و جایگاه، اجتماع و فرهنگ و اقدامات آنها)، در این سیاست‌ها و اقدامات گمرکی است. گمرک با استراتژی حفظ کولبری و درعین حال حذف کولبران از سیاست‌های خود و با مکانیسم‌ها و اعمالی نظیر کارت مرزنشینی و پبله وری و ایجاد بازارچه‌های مرزی در این راستا عمل می‌کند، اما کولبران برای پرکردن خلاء ناشی از این حذف به اقداماتی از جمله تشکیل شورای مرز، گروه‌های غیررسمی محلی، تعاونی

براساس جدول (۲) کولبری جزو مشاغلی است که ویژگی‌هایی چون خدماتی، خوداشتغالی، کاربر بودن، کوچک مقیاس بودن، ورود آسان، مالکیت فردی و خانوادگی و.. که تمامی شاخصه‌های اشتغال غیررسمی را به لحاظ اقتصادی داراست و با توجه به ساختار اقتصادی مکانی و عدم توسعه یافتگی مکانی و نبود قدرت جذب نیروی کار در صنایع یا مشاغل جایگزین شکل می‌گیرد. شغل کولبری پیامدهای خواسته و ناخواسته فرهنگی و اجتماعی را به همراه خود ناشی از شرایط شغلی که در دل خود دارد، به همراه می‌آورد (دلپسند و همکاران، ۱۳۹۷).

خلاصه‌ای از پیشینه پژوهش^۲ در ایران به شرح زیر است:

محمودی و مرادی (۱۴۰۰)، در پژوهشی به بررسی "کولبری، برآیند سیاست‌های معطوف به توسعه نیافتگی مطالعه کیفی کولبران شهر پاره" پرداختند. یافته‌های این پژوهش از طریق مصاحبه جمع‌آوری شد که شامل: اکولوژی منطقه، فشار ساختاری درونی، نابسامانی اقتصادی در منطقه مرزی، فشارهای ناشی از ساختار بیرونی، تضعیف شیوه‌های سنتی تولید، روابط خویشاوندی و قرابت فرهنگی. مقوله هسته‌ای که سایر مقولات را شامل می‌شود و عدم توسعه و رشد اقتصادی است. نتایج این پژوهش نشان داد که پدیده کولبری به مثابه امری تاریخی و بسترمند ناشی محرومیت‌ها و محدودیت‌های اقتصادی، جغرافیایی، سیاسی، فرهنگی و امکانات معیشتی و مرزبندی‌های ناخواسته است. این پدیده از نظر مرزنشینان به عنوان یگانه راه گریزناپذیر در واکنش به عدم توسعه و رشد اقتصادی در ابعاد گوناگون وضعیت اقتصادی، خویشاوندی و قرابت فرهنگی حاکم بر منطقه است که نظام اجتماعی می‌تواند متناسب با این خواسته‌ها و نیازهای مرزنشینان

مسئله‌ای دغدغه یک جامعه نباشد، ضرورتی نیز برای پژوهش دیده نمی‌شود.

^۱ پدیده کولبری در کشورهای ایران، عراق، سوریه و ترکیه وجود دارد. اگر در منابع موجود منابعی لاتین مشاهده نمی‌شود دلیل بر نبودن این پدیده در میان آن کشورها دیگر است و زمانی که

مواد و روش‌ها

در قوم نگاری باور بر این است که یک قوم نسبت به سایر اقوام جوامع در شرایط نامطلوب‌تری به سر می‌برد و پژوهشگرانی که این شیوه پژوهش را دنبال می‌کنند دغدغه آزادی، تحول، برابری، عدالت و... اصلی‌ترین دغدغه‌های آن‌ها جهت پژوهش است. جامعه آماری این پژوهش را کولبران شهر مرزی بانه تشکیل می‌دهند. انتخاب نمونه به دو صورت انجام شد، در مرحله اول از نمونه‌گیری هدفمند برای انتخاب اعضای نمونه استفاده شد و در مرحله دوم از نمونه‌گیری نظری جهت انتخاب تعداد اعضای نمونه جهت رسیدن به اشباع نظری استفاده شد. در این پژوهش در ۲۵ نفر که با او مصاحبه شد، به اشباع نظری دست پیدا شد ولی برای اطمینان بیشتر مصاحبه‌ها تا ۲۷ نفر ادامه پیدا کرد. در پژوهش حاضر نیز مصاحبه‌ها تا جایی ادامه پیدا کرد که مصاحبه شوندگان حرف جدیدی برای گفتن نداشتند و جواب و مفهوم سؤال به اشباع رسید. پژوهشگران برای تحلیل داده‌های استخراج شده از مصاحبه‌های انجام شده کدگذاری را انجام داده و مورد تحلیل قرار دادند. از لحاظ پایایی^۳ تکرار مصاحبه‌ها و نتایج مصاحبه‌های یکسان حاکی از پایایی مصاحبه‌های انجام شده بود. از طرف دیگر برای بالا بودن پایایی درونی پژوهشگران با کمترین استنباط و چند پژوهشی بودن و ... پایایی درونی مصاحبه‌ها را بالا بردند. از لحاظ روایی درونی چون پژوهشگران در این مناطق زندگی می‌کنند حاکی از روایی درونی بالا است و از لحاظ روایی بیرونی چون هدف تعمیم‌پذیری نیست و هدف درک عمیق این قوم است لذا ضرورتی برای بالا بودن روایی بیرونی دیده نمی‌شود. سؤال‌های انتخاب شده جهت انجام مصاحبه نیمه ساختار یافته بود و مدل استخراج شده ترکیبی از بررسی اسناد مکتوب، تحلیل محتوای مصاحبه‌ها، تجربه زیستی پژوهشگران در کنار مشاهده‌های شرایط کولبری و کولبران است.

مرزنشینان و اعتراض‌هایی دست زده اند اما اساساً بیکارکرد و غیرموثر بوده‌اند. لذا لازم است گمرک به سیاستهای بازتوزیع گرایانه‌ای از جمله گنجاندن نقش و جایگاه آنها در قوانین و سیاستهای گمرکی، تشکیل کارگروه‌های ویژه، سرمایه گذاری مالی و ارائه خدمات رفاهی و آموزشی دست بزنند.

دلپسند و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی تحت عنوان " بررسی جامعه شناختی زیست جهان اجتماعی کولبران مرزی " این مطالعه که در شهر مرزی پیرانشهر انجام شد، یافت های مقاله تحلیلی براساس مصاحبه و مشاهده همراه با مشارکت پژوهشگر بوده است. یافته‌ها پژوهش حاکی از آن بود که کولبری پیامد ناخواسته‌ی مرز است و اقتصاد غیررسمی مرز در اثر سیاست‌های اقتصادی دولت متمرکز و از نگاه بالا به پایین است. همچنین زیست جهان اجتماعی فرهنگی کولبران در بافت مرزی و در چارچوب اقتصاد غیررسمی فهم می‌شود.

نوآوری پژوهش

در پژوهش‌های قبلی، بصورت تک بعدی مثلاً جامعه‌شناختی یا اقتصادی به این معضل نگریسته شده است ولی در این پژوهش، با دیدی جامع و از زوایایی مختلف به بررسی کولبری در شهر مرزی بانه پرداخته شده است. نوآوری دیگر این پژوهش استفاده از روش قوم نگاری است یعنی پژوهشگران خود بطور مستقیم و طی چند هفته در میان این کولبران زندگی کردند و مشاهده پژوهشگران نیز اعتبار نتایج را افزایش می‌دهد. نوآوری دیگر در انتخاب اعضای جامعه بوده است، در پژوهش‌های قبلی این معضل بیش‌تر از دیدگاه صاحب نظران و کارکنان گمرک و مسئولین شهری بررسی شده است ولی در این پژوهش خود کولبران انتخاب شده‌اند تا دلایل آن را از زبان خود کولبران که با این شغل دست و پنجه نرم می‌کنند، بررسی شود.

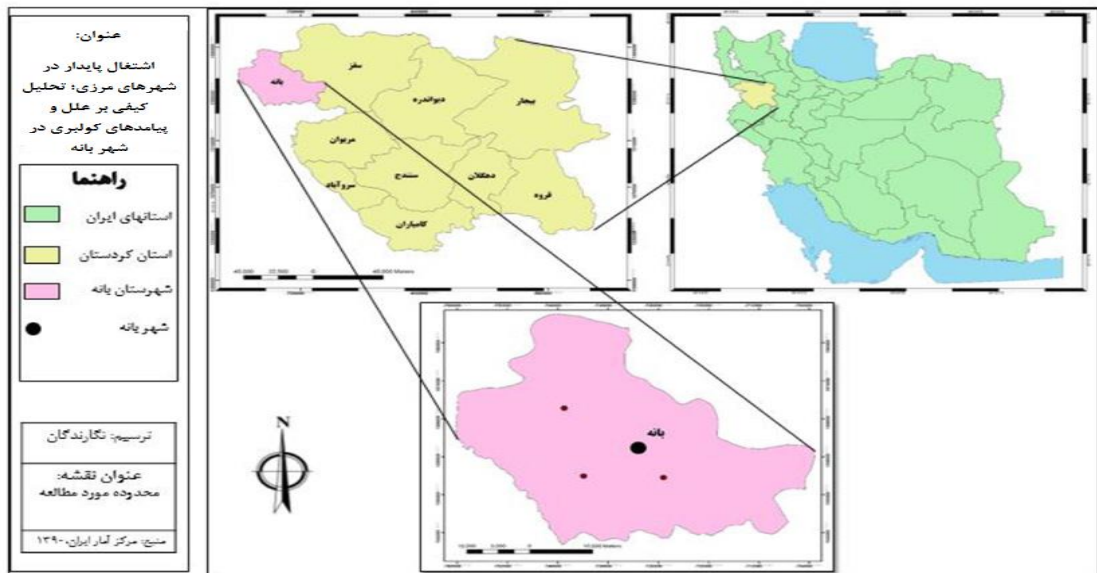
^۳ مصاحبه شوندگان حاضر به این نشدند که اسم آن‌ها در پژوهش ذکر شود. و همانطور که مستحضر هستید اگر اجباری به این کار

می‌شد پایایی مصاحبه‌های انجام شده پایین می‌آمد، لذا تصمیم بر آن شد که از حرف اول اسم آن‌ها استفاده شود.

محدوده مورد مطالعه

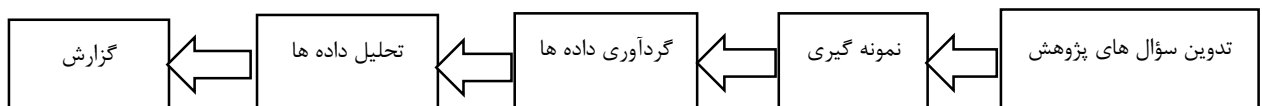
شهر بانه در مدار ۳۵ درجه و ۵۹ دقیقه عرض شمالی و ۴۵ درجه و ۵۳ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ قرار دارد. ارتفاع شهر از سطح دریا ۱۶۰۰ متر است. مساحت این شهر ۱۵۸۴/۵ کیلومتر مربع است و جمعیت آن ۲۰۳،۵۴۸ نفر که بعد از شهرهای سنندج، سقز سومین شهر بزرگ استان کردستان است (سایت میراث فرهنگی، ۱۳۹۴). در بانه یک بازارچه دائمی به نام «بازارچه مرزی سیرانبند» و دو بازارچه موقت به نام های «هنگه ژال» و «گله سوره» فعالیت می کنند. منطقه ویژه اقتصادی بانه در ۱۵ کیلومتری غرب بانه و ۵ کیلومتری سیرانبند بانه

و در نزدیکی مرز ایران و عراق واقع شده است. منطقه ویژه اقتصادی ۸۵ هکتار خواهد بود که در فاز اول ۳۵ هکتار آن به بهره برداری رسیده است. این منطقه ویژه پتانسیل ایجاد ۲ هزار فرصت شغلی در فاز اول را دارد. شهرستان بانه با دارا بودن بیش از ۸۴ کیلومتر مرز مشترک با کشور عراق این ظرفیت را دارد که در صورت مهیا شدن زیر ساخت های لازم، موجبات بهبود فضای کسب و کار و توسعه اقتصادی منطقه، استان کردستان و کشور را فراهم سازد. لازم بذکر است که در شهر بانه ۹۸ مرکز تجاری و بیش از ۱۰۰۰۰ مغازه در این مراکز تجاری وجود دارند.

نقشه ۱. محدوده مورد مطالعه شهر بانه

(منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)

نمودار ۱. فرآیند قوم نگاری (عزیزی، ۱۳۹۵)

از میان افرادی که مورد مصاحبه قرار گرفتند همگی مرد بودند. از لحاظ سواد ۱۱ نفر بی سواد، ۱۰ نفر در

یافته های پژوهش

یافته های توصیفی پژوهش

وقتی از ت ۴۳ پرسیده شد که آیا لفظ قاچاقچی را برای این کار خود قبول دارید؟ به شدت برآشفتم و گفتم من قاچاقچی نیستم (طوری ناراحت شد که نمی‌خواست ادامه مصاحبه را هم بدهد) قاچاقچی کسی است که بار را به من می‌دهد یا بار را از من تحویل می‌گیرد. من فقط یک دستمزد ناچیز می‌گیرم. وقتی از ک ۲۹ ساله پرسیده شد آیا قبول دارید کار شما جرم است و شما مجرم هستید؟ گفتم نه. اگر نقض قانون رخ می‌دهد از سوی دولتمردان است که سبب سرمایه‌گذاری تبعیض‌آمیز در مناطق هستند. او می‌گفت این شغل از روی گرسنگی است و گرنه کدام آدم عاقلی برای این مبلغ ناچیز، راضی می‌شود به او برچسب مجرم یا قاچاقچی و... بزنند.

از م ۲۹ ساله پرسیده شد که این کار شما اختلال در امنیت و ساماندهی مرزها است پس باید با شما برخورد شود؟ در جواب گفتم فکر می‌کنید برخورد نمی‌شود؟ برخورد می‌شود آن هم در حد قاچاقچی مواد مخدر و مشروبات الکلی، او می‌گفت بار ما لاستیک، لوازم صوتی و تصویری و خانگی و... است که در راه به ما تیراندازی می‌شود و در این مسیر کشته و زخمی زیاد داشته‌ایم، او از گروه پژوهشی می‌پرسید آیا حق ما تیراندازی است؟؟؟

هر چند در نظام حقوقی ایران با تصویب متون قانونی و پیش‌بینی اصول حقوقی سعی شده به تیراندازی مأمورین در مرزها جنبه قانونی و توجیهی بخشیده شود، اما این قوانین ناکارآمد به نظر می‌رسد و در عمل سالیانه جان افرادی زیادی را در مرزها در خطر مرگ قرار می‌دهد. در واقع، در بسیاری از موارد هیچ تناسبی بین جرایم ارتكابی و عمل تیراندازی در مرزها وجود ندارد. برای مثال، در موارد زیادی مجازات جرایم ارتكابی از سوی مرتکبین، حبس یا جزای نقدی است. در حالی که قانون‌گذار به مأمورین مسلح اجازه تیراندازی داده که موجب کشته شدن متهمین و افراد بی‌گناه می‌شود. حتی در برخی از موارد ممکن است مأمور به شخصی مظنون باشد که قانون‌گذار صرف این ظن را معتبر شناخته و به مأمور اجازه تیراندازی داده

حد خواندن و نوشتن، ۵ نفر دیپلم و ۱ نفر کارشناسی داشتند. از لحاظ درآمد طوری بود که این کولبران مرزهای خط فقر را واقعا جا به جا می‌کردند ۱۱ نفر زیر دو میلیون تومان، ۷ نفر زیر سه میلیون تومان، ۴ نفر زیر چهار میلیون تومان و ۵ نفر زیر پنج میلیون درآمد داشتند. از لحاظ سنی نیز کولبر ۱۵ ساله تا ۶۰ ساله مشاهده شد. ۱ نفر زیر ۲۰ سال، ۸ نفر بین ۲۰-۳۰ سال، ۲۱ سال، ۹ نفر بین ۳۱-۴۰ سال، ۷ نفر بین ۴۱-۵۰ سال و ۲ نفر بالای ۵۰ سال سن داشتند. ۱۰ نفر افراد کم‌تر از پنج سال بود که مشغول کولبری بودند، ۶ نفر زیر ۱۰ سال سابقه کولبری داشتند، ۵ نفر بین ۱۰ تا ۱۵ سال و ۴ نفر بالای ۱۵ سال سابقه کولبری داشتند.

تحلیل وضعیت اقتصادی و درآمدی کولبران

وقتی از فرد ۳۵ ساله ای پرسیده شد چرا کولبری را برای امرار معاش انتخاب کردید آیا شغل دیگری برای شما نبود؟ در جواب گفتند آیا سراغ دارید؟ ایشان می‌گفتند آیا کسی به یک مرد ۳۵ ساله دارای سواد ابتدایی و بدون سرمایه و تخصص کار می‌دهد؟ ع ۵۱ ساله می‌گفت من هم دوست ندارم در این سن این کار را انجام دهم، ولی اگر این کار را نکنم از کجا بیمار خرج خود و خانواده‌ام را تأمین کنم. او می‌گفت دیگر توان این کار را هم ندارم ولی چاره دیگری هم نیست. تمام دغدغه ایشان فرزندانش بود. او می‌گفت دو پسردارم آن‌ها نیز بیکار هستند می‌ترسم از این که آن‌ها نیز به این شغل روی بیاورند. او می‌گفت من دیگر شغل نمی‌خواهم به داد بچه‌هایم برسید!!!! طوری دغدغه‌های خود را برای گروه پژوهشی بیان می‌کرد که فکر می‌کرد این گروه به نمایندگی از دولت برای حل این مشکل آمده بودند.

خ ۴۶ ساله می‌گفت من پانزده سال است که به این کار مشغولم. او می‌گفت تحت پوشش هیچ بیمه‌ای نیستم و بازنشستگی برای من و این شغل بی‌معنا است او خواسته‌اش در حمایت و به رسمیت شناختن این شغل توسط دولت بود، او می‌گفت ما را هم با یک ساماندهی مانند یک کارگر ساده در نظر بگیرید.

تحلیل وضعیت سیاسی و قانونی و امنیتی کولبران

آرزوهای ازدواج حرف می‌زد و می‌گفت کسی با این شرایط و با این شغل به من زن می‌دهد؟

ش ۲۶ ساله دلیل این وضعیت را به مذهب ربط داده بود او می‌گفت ما سنی مذهب هستیم و چون پیرو مذهب رسمی نیستیم این وضعیت ما است، او می‌گفت آیا شما کولبر پیرو مذهب تشیع جایی سراغ داری؟؟؟؟

تحلیل وضعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی کولبران

پ ۲۷ ساله می‌گفت اگر من در یک استان صنعتی بودم به نظر شما من کولبر بودم؟؟ ایشان دلیل کولبری خود را نبود کارخانه‌ها در اطراف شهر خود می‌دانست. او می‌گفت حتی سرمایه‌دارهای شهر خودمان نیز در شهرهای دیگر سرمایه‌گذاری می‌کنند و دولت نیز برای ایجاد شغل و کارآفرینی در مناطق مرزنشینانی تلاشی نمی‌کند.

ی ۲۲ ساله می‌گفت کار ما جرم نیست من قاچاقچی نیستم او می‌گفت اگر حقوق من شهروند رعایت شود من این کار را نمی‌کنم او می‌گفت حداقل حق یک شهروند تأمین نیازهای اولیه وی است. او می‌گفت من در این سن به جای بلند پروازی در فکر بقا هستم. پس با این اوصاف من شهروند نیستم، قانون برای شهروند است. در جدول (۳) خلاصه عبارات کلیدی، مفاهیم و مقولات حاصل از مصاحبه با کولبران، آمده است. در واقع پژوهشگران پس از بررسی مصاحبه‌ها در وهله اول عبارات کلیدی هر مصاحبه و مفاهیم مشترک از این مصاحبه‌ها را استخراج کرده‌اند. در مرحله دوم، مفاهیم دسته‌بندی و سپس مقولات اصلی پژوهش استخراج شدند.

است. در چنین مواردی علاوه بر نقض اصل برائت، هیچ تناسبی بین عمل ارتكابی و تیراندازی وجود ندارد (عبداللهی، ۱۳۹۷).

تحلیل وضعیت اجتماعی و فرهنگی و جامعه شناختی کولبران

وقتی از ر ۳۲ ساله پرسیده شد که چرا باید بیش‌تر کولبران گُردها باشند؟ می‌گفت چون یک ترک یا فارس زبان در این مناطق توسعه نیافته زندگی نمی‌کند. او می‌گفت گُرد مخل امنیت نیست ما این را در عمل و با مقاومت خود در جنگ دفاع مقدس ثابت کرده‌ایم. او می‌گفت می‌خواهم مهاجرت کنم به یک شهر صنعتی و دیگر تحمل این وضعیت را ندارم.

ب ۵۶ ساله می‌گفت من اگر می‌دانستم شغل من این می‌شود ۶ تا بچه را می‌خواستم چیکار؟؟؟ او می‌گفت ما این کار را به صورت دسته جمعی و گروهی با عده‌ای دیگر انجام می‌دهم. ولی من سنم بالا است و در بسیاری از مواقع توان حمل بار تا مقصد را ندارم و دوستانم مرا کمک می‌کنند. هر چند که بعضی اوقات با سرزنش اطرافیان همراه می‌شوم که چرا این کار را در این سن کنار نمی‌گذارم.

م ۲۸ ساله می‌گفت اگر سواد آکادمیک نداشتم می‌گفتند اگر درس می‌خواندی این وضع نبود، ولی حالا با لیسانس دارم این کار را می‌کنم. او می‌گفت در میان کولبران من را دکتر صدا می‌زنند و من به خاطر این تمسخر سعی در پنهان کردن مدرکم دارم. او از

جدول ۳. خلاصه عبارت ها، مفاهیم و مقوله های اصلی پژوهش در زمینه پیدایش کولبری (شهر بانه)

ردیف	عبارت ها	مفاهیم	مقوله های اصلی
	بیکاری طولانی مدت من را به این کار وا داشت- درآمد پایین و ریسک بالایی در کولبری هست- عدم همخوانی مخارج زندگی با درآمد من- هزینه تحصیلات فرزندانم بالاست- تورم بالایی که وجود دارد باعث شده که هزینه های روزمره زندگی به شکل سر سام آوری افزایش یابد- نبود کارخانه های صنعتی در منطقه باعث شده که کولبری را	درآمد سرانه پایین بالا بودن نرخ بیکاری عدم سرمایه گذاری بخش خصوصی و دولتی در بخش صنعتی این مناطق	اقتصادی

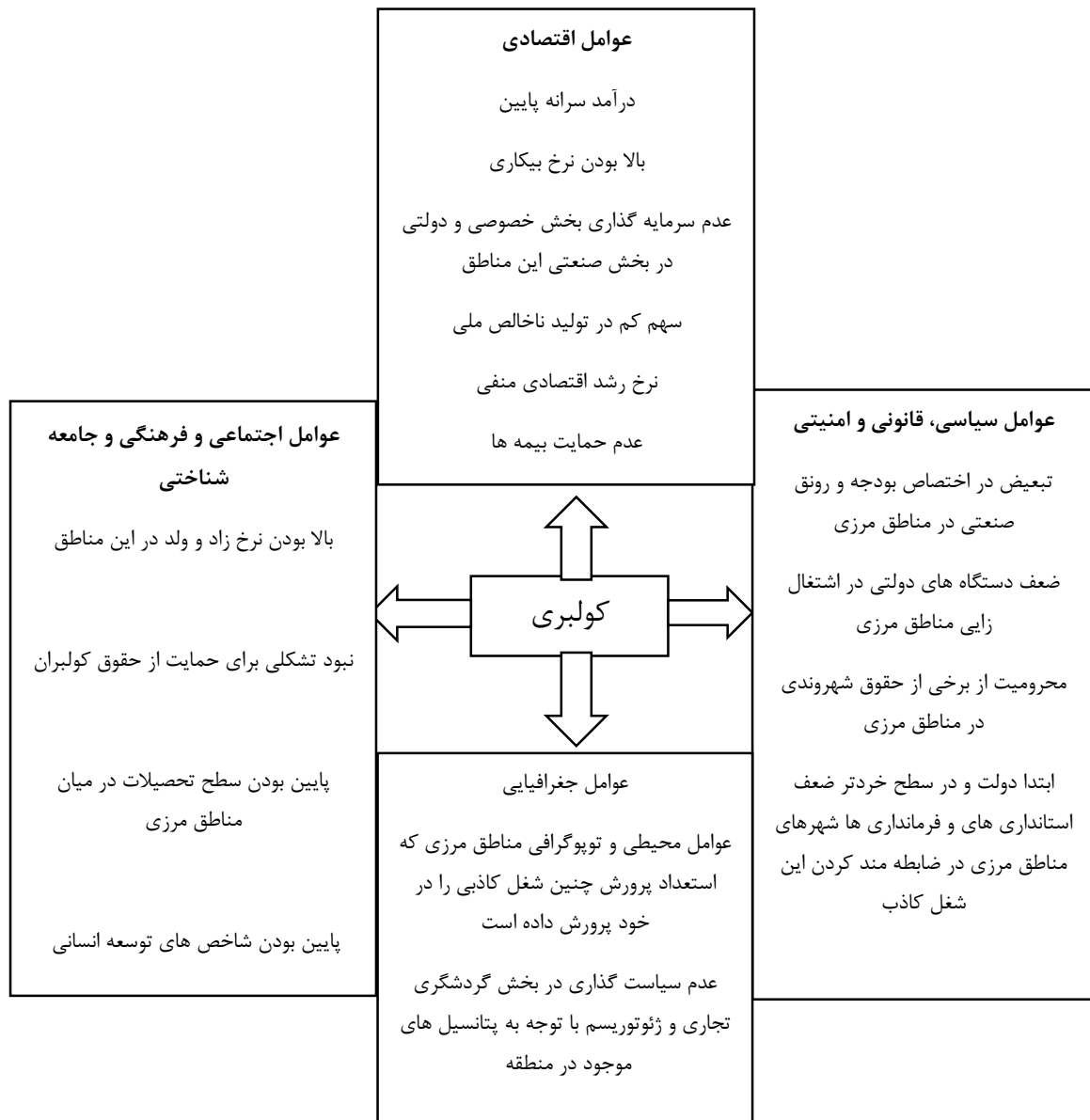
توسعه پایدار محیط جغرافیایی

ردیف	عبارت ها	مفاهیم	مقوله های اصلی
	انتخاب کنم- دولتمردان آنچنان باید و شاید به اقتصاد مناطق مرزی توجه نمی کنند- نبود بیمه کاری نگرانی های من را دو چندان کرده است- من اگر زمین کشاورزی داشتم هیچوقت شغل را انتخاب نمی کردم- درآمد امسال من نسبت به پارسال تغییر چندانی نکرده است.	سهام کم در تولید ناخالص ملی نرخ منفی رشد اقتصادی عدم حمایت بیمه ها	
۲	دولتمردان مار را فراموش کرده اند - کولبری و گرد با هم در آمیخته اند، دلیل وجود این شغل در این مناطق بی توجهی به مناطق گردنشین است - مسئولین استانی که بچه این خاک و بوم هستند چرا صدای ما را به گوش مسئولین نمی رسانند - چرا دولتمردان نمی آیند که از نزدیک وضعیت اسفناک ما را ببینند - از شما می پرسم آیا خود مسئولین برای یک روز هم که شده حاضر به انجام چنین کار پر ریسکی هستند - برخی از مسئولین آمده اند و یک سری وعده و وعید داده اند اما عملی نشده است. من اگر ایرانی هستم حق و حقوقی بر گردن این حکومت دارم- ما برای حفظ اراضی این مملکت خون دادیم حال باید جوانان شهرمان کولبری کنند آیا این حق ما است؟	تبعیض در اختصاص بودجه و رونق صنعتی مناطق ضعف دستگاه های دولتی در اشتغال زایی مناطق مرزی محرومیت از برخی از حقوق شهروندی در مناطق مرزی ضعف دولت و در سطح خردتر ضعف استانداری و اتاق بازرگانی در ضابطه مند کردن این شغل کاذب نادیده گرفتن خواسته ها و مطالبات قانونی مرزنشینان	سیاسی، قانونی و امنیتی
۳	کولبری و بالا رفتن از کوه های صعب العبور برایم سخت شده است و حال دیسک کمر و آرتوروزانو و گردن دارم و دیگر توان انجام این کار را ندارم - موقعیت شهر ما کوهستانی است و همین امر منجر شده که بخش های دیگر مانند کشاورزی رونق نداشته باشد - دوستم کولبری را کنار گذاشت و مسافرش می کرد ولی چون جاده های ما بسیار خطرناک است در همین راه فوت شد - شهر ما یک شهر تجاری است و از استان های دیگر برای خرید به شهر ما مسافرت می کنند، اگر سرمایه ای در اختیار ما کولبران قرار بگیرد ما نیز می توانیم کسب و کاری در شهر خودمان راه بیندازیم.	عوامل محیطی و توپوگرافی مناطق مرزی که استعداد پرورش چنین شغل کاذبی را در خود پرورش داده است	جغرافیایی و ژئوپلیتیکی
۴	من نان آور شش نفر هستم و اگر روزی من در این مسیر بمیرم خانواده ام چه کنند؟ - میترسم از این که فرزندانم نیز شغل مرا انتخاب کنند - فرزندم می گوید تو دیگر کولبری نکن من بزرگ شده ام و به جای تو می روم - سازمانی برای حمایت از ما کولبران وجود ندارد- چندین بار بخاطر شرایط سخت زندگیمان تجمع کردیم ولی کسی از ما کولبران حمایت نکرد- به فرزندم می گویم درس بخوان تا مثل من کولبر نشوی ولی او می گوید با کدام پول؟ -	بالا بودن نرخ زاد و ولد در این مناطق نبود تشکلی برای حمایت از حقوق کولبران پایین بودن سطح تحصیلات در میان مناطق مرزی پایین بودن شاخص توسعه انسانی	اجتماعی و فرهنگی و جامعه شناختی

بحث و نتیجه گیری

کولبری اقتصاد جدیدی را به عنوان اقتصاد سیاه رقم زد که نه تنها سهمی در تولید ناخالص ملی نداشته بلکه ضربه‌ای نیز به تولید ملی وارد کرده است. ولی مهم‌تر از بحث تولید ملی شاید موضوع شأن و شئون یک ملت و مردمان آن است. کولبری که از بقا می‌گوید و دولتی که از قاچاق و جرم حرف می‌زند. شایسته است سامان‌دهی به این وضعیت در اهم کارهای دولت قرار بگیرد، هر چند بدون همکاری همین کولبران و مرزنشینان امکان

پذیر نیست. پژوهشگران به دنبال شناسایی زمینه‌ها و عواملی که منجر به بوجود آمدن و رشد شغل کاذب کولبری در جامعه شده است، بودند و نتایج مصاحبه‌های پژوهش در قالب ۵۷ عبارت، ۱۶ مفهوم و در قالب ۴ مفهوم اصلی دسته‌بندی شد که شماتیک کلی نتایج پژوهش در شکل شماره (۲) آمده است.

نمودار ۲. شماتیک مدل نهایی پژوهش

فاجع کالای ضربه‌ای به تولید ملی است، شکی نیست ولی نتایج حاکی از آن است که قاچاقچی افراد فروشنده و خریداری هستند که اجناس را به این کولبران می‌دهند یا از آن‌ها می‌خرند و در این میان افراد کولبر کسانی هستند که قربانی زیاده خواهی‌های سرمایه‌داران، فقر اقتصادی، پایمال شدن حقوق شهروندی و نهایتاً فراموش شدن آن‌ها توسط دولتمردان هستند. نتایج این پژوهش با پژوهش محمودی و مرادی ۱۴۰۰ و عنبری و عبده زاده ۱۳۹۹، همسویی دارد.

نتایج پژوهش حاکی از آن بود که علت کولبری فقط در عوامل اقتصادی خلاصه نمی‌شود، شاید نادیده گرفتن پتانسیل‌های منطقه و مشارکت ندادن مردمان محلی در فرآیند توسعه و بی‌توجهی مسئولین و دولتمردان به فرآیند و شاخص‌های توسعه مناطق مرزی به همان اندازه مهم باشد که عوامل اقتصادی مهم است. در واقع باید این حقیقت تلخ را پذیرفت که کولبری محصول نهایی فقر است. چرا که درآمد آن پایین‌تر از حد تأمین نیازهای اولیه یک خانواده است. در این که

شهرها شد می‌گفتند خیلی از آدم‌های شهرمون که کولبر نبودند آمدند این دفترچه را گرفتند و ما که کولبری می‌کردیم نتوانستیم آن دفترچه را دریافت کنیم، لذا ضرورت تحقیق و تفحص برای شناخت کولبران جهت دریافت این کارت‌ها ضروری به نظر می‌رسد. در پژوهش یوسف نژاد و حاجی میرزایی ۱۳۹۷، امنیت را بر توسعه پایدار ترجیح داده بودند و بین امنیت و توسعه تفکیک قائل بودند. ولی باید گفته شود نمی‌توانیم بحث توسعه و امنیت را از هم تفکیک کنیم و این دو در هم آمیخته هستند و در صورت وجود توسعه پایدار در مناطق مرزی، مردم این مناطق برای حراست و نگهبانی از این مرز و بوم از جان و دل خود مایه می‌گذارند. تجربه نشان داده است که شهرهایی که توسعه یافتگی کم‌تری دارند و یا به عبارتی فرو توسعه هستند آمار قاچاق آن‌ها بالاتر است. از طرف دیگر نیز دولت باید شرایط سرمایه‌گذاری در مناطق مرزی چه توسط خود و چه توسط بخش خصوصی را فراهم کند و با دادن تسهیلاتی به بخش خصوصی آن‌ها را تشویق به سرمایه‌گذاری کند. کارهایی همچون معافیت مالیاتی، تسهیل صادرات محصولات آن‌ها، در نظر گرفتن یارانه‌هایی برای بخش خصوصی و... از طرف دیگر نباید تمام تمرکز مردم این مناطق مرز و کولبری باشد و باید در کنار مرز به پتانسیل‌های دیگر این مناطق توجه شود. شهرهای غربی طبیعت بکری داشته و می‌توانند در زمینه ژئوتوریسم و اکوتوریسم در کل بحث گردشگری قابلیت‌های منحصر به فردی داشته باشند. همچنین این طبیعت بحث رونق کشاورزی و دامداری را نیز در کنار خود می‌تواند رقم بزند. دولت با مشارکت محلی کولبران در بازارچه‌های مرزی همچون سیران‌بند، می‌تواند زمینه ایجاد اشتغال و سر و سامان دادن به شغل کاذب کولبری را فراهم کند. بستن مرزها و تعرفه‌های زیاد بر کالاهای وارداتی نه تنها راهکار مناسبی برای حمایت از تولید داخلی نیست بلکه زمینه ساز تشدید کاذب بودن کولبری است.

محمودی و مرادی ۱۴۰۰ بر این باور بودند که بخشی از دلیل عدم توسعه نیافتگی مناطق مرزی به اکولوژیک منطقه مربوط می‌شود و از طرف دیگر نیز دید ارگان‌های مربوطه نیز عاملی برای عدم توسعه نیافتگی این مناطق است. عنبری و عبده زاده ۱۴۰۰، بر این باور بودند که جبر جغرافیایی، عقب نشینی دولت از مناطق مرزی و طرد اجتماعی از مهم‌ترین دلایل کولبری در مناطق مرزی است.

در راستای پژوهش انجام شده پیشنهادهایی کاربردی نیز ارائه می‌شود از جمله این که دولت و جامعه باید در تلاش باشند تا به یک توسعه پایدار دست پیدا کنند، توسعه‌ای که عینک تعصب قومی و ملی و مذهبی را کنار گذاشته و به اسم ایران به این توسعه دست پیدا کند. پیشنهاد بعدی برای دولت و در مورد کولبران زیر ۲۰ سال یا بالای ۶۰ سال هستند که باید در اولویت دولت باشند چرا که دیدن کولبرانی با این سن هم بازتاب رسانه‌ای بیشتری دارد و هم بالحق دیدن یا شنیدن کولبری در این سن هر انسانی را مغموم و آزرده خاطر می‌کند. بحث دفاع از حق و حقوق کولبران چندین بار در مجلس شورای اسلامی توسط نمایندگان شهرهای کردنشین مطرح شد ولی هیچ‌گاه شکل یا گروهی برای دفاع از حقوق این کولبران تشکیل نشد. تشکلی که برای تسریع بخشیدن و سر و سامان به این وضعیت شاید ضروری به نظر برسد. پیشنهاد می‌شود که دولت طرح آمایش سرزمین را در شهرهای مرزی غرب کشور که کولبران قابل توجه‌ای دارد پیاده کند. با نگاهی به آمار و ارقام قاچاق در ایران به این نکته پی خواهیم برد که سهم قابل توجهی از این قاچاق‌ها از مرزهای غرب کشور انجام می‌شود. لذا صدور کارت تردد مرزی برای کولبران ضروری به نظر می‌رسد، البته این کار باید با تفحص و جست و جو دقیقی برای شناخت کولبران انجام شود. چرا که دولت دفترچه‌های پیله‌وری را صدور کرد ولی طی مصاحبه‌ای که با کولبران این

پی‌نوشت

- 1- Nshimbi, Moyo, & Oloruntoba
- 2- Ngo & Hung
- 3- Hung & Ngo

منابع

- 4- Robinson
- 5- Nijkamp

- احمدرش، ر.، و عبده زاده، س.، ۱۳۹۹. مطالعه کیفی بازنمایی پیامدهای اقتصاد مرزی در زندگی مرزنشینان کردستان، جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه: ۹ (۲). ۱-۲۲.
- https://sociology.tabrizu.ac.ir/article_11457.html
- امیرپناهی، م.، طالب، م.، و میرزایی، ح.، ۱۳۹۹. بازار مرزی و مناطق روستایی: بررسی نقش و جایگاه روستاییان در بازار مرزی شهرستان بانه، پژوهش‌های روستایی: ۶ (۳). ۵۴۴-۵۱۵.
- https://jrur.ut.ac.ir/article_56059.html
- پوزشی، م.، غفوری، پ.، و رسول‌نیا، ع.، ۱۳۹۷. تکوین مفهوم کولبری، پنجمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران. دانشگاه تهران.
- <https://civilica.com/doc/787854>
- دلپسند، ک.، محمدی، پ.، و آموسی، م.، ۱۳۹۷. بررسی جامعه‌شناختی زیست جهان اجتماعی کولبران مرزی، همایش ملی جامعه‌شناسی مرز، سیاست‌های توسعه و حیات اجتماعی مرزنشینان، کردستان، دانشگاه کردستان.
- <https://civilica.com/doc/769562>
- زارع شاه‌آبادی، ا.، و محمدی، آ.، ۱۴۰۰. درک و فهم پدیده کولبری در شهرستان بانه، جامعه‌شناسی کاربردی: ۳۲ (۸۱). ص ۱۳۵-۱۸۴.
- https://jas.ui.ac.ir/article_25000.html
- زنگنه، م.، ۱۳۹۵. ارزیابی و تحلیل شاخص‌های توسعه انسانی در مناطق شهری کشور، جغرافیا و توسعه فضای شهری: ۳ (۱). ۱۶۰-۱۴۹.
- https://jgusd.um.ac.ir/article_25645.html
- ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز. ۱۳۹۲. گزارش مدیریتی بررسی توسعه نیافتگی مرزنشینان و تأثیر آن بر قاچاق کالا، مرکز پژوهش، آمار و اطلاعات ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز. <https://epe.ir>
- سلطانیان، ش.، و مفاخری‌باشماق، ج.، ۱۳۹۸. شناسایی شرایط علی‌تأثیرگذار بر توسعه اقتصاد مرزی (مورد مطالعه استان کردستان)، جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه: ۸ (۲). ۲۷۹-۳۱۰.
- https://sociology.tabrizu.ac.ir/article_9361.html
- عبداللهی، ا.، ۱۳۹۷. ابعاد حقوقی تیراندازی در مرز، همایش ملی جامعه‌شناسی مرز، سیاست‌های توسعه و حیات اجتماعی مرزنشینان، کردستان، دانشگاه کردستان.
- عزیزی، ش.، ۱۳۹۵. روش پژوهش در مدیریت با تأکید بر مثال‌های کاربردی و آماری. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) مرکز تحقیق و توسعه ی علوم انسانی.
- <https://www.gisoom.com/book/11276539>
- عنبری، م.، و عبده زاده، س.، ۱۳۹۹. بر ساخت اجتماعی پدیده کولبری در مناطق مرزی غرب ایران (واکاوی زیست جهان انتقادی کنشگران محلی در شهر بانه)، توسعه محلی: ۱۲ (۱). ۱۵۳-۱۸۵.
- https://jrd.ut.ac.ir/article_79793.html
- محمودی، م.ا.، و مرادی، ع.، ۱۴۰۰. کولبری، برآیند سیاست‌های معطوف به توسعه نیافتگی (مطالعه کیفی کولبران شهر پاوه)، جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر: ۳ (۳). ص ۲۱-۱.
- https://scart.uok.ac.ir/article_61941.html
- مرادی، ز.، و ایلانلو، م.، ۱۴۰۱. ارزیابی اثرات اقتصادی و اجتماعی احداث بازارچه‌های مرزی و نقش آن در توسعه نواحی شهری (مورد مطالعه: بازارچه‌های شهر هندیجان، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی: ۲۲ (۶۵). ۱۱۹-۱۳۵.
- <https://jgs.khu.ac.ir/article-1-3165-fa.html&sw>
- مهدی‌پور، آ.، ۱۳۹۷. موقعیت مرزی و توسعه نیافتگی در استان ایلام، همایش ملی جامعه‌شناسی مرز: سیاست‌های توسعه و حیات اجتماعی مرزنشینان، کردستان، دانشگاه کردستان.
- <https://civilica.com/doc/769558>
- نسترن، م.، ربیعی، ک.، و عبدخدا، ک.، ۱۳۹۷. بررسی اثرات اشتغال غیررسمی بر پایداری اجتماعی نمونه موردی شهر بانه، برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی: ۱۰ (۳۷). ص ۹۱-۱۲۰.
- https://qjds.atu.ac.ir/article_9898.html
- هدایت، ع.، ۱۳۹۷. تجربه ی کولبران مرزنشین و سیاست‌های گمرکی: مورد مطالعه کولبران شهرستان مریان، همایش ملی جامعه‌شناسی مرز: سیاست‌های توسعه و حیات اجتماعی مرزنشینان، کردستان، دانشگاه کردستان.
- <https://civilica.com/doc/769570>

- هدایت، ع.، و بایستی، ش.، ۱۳۹۹. مرزن‌نشینی، اقتصاد مرزی و آسیب‌های خانواده (مورد مطالعه شهرهای مرزی بانه و مریوان)، رفاه اجتماعی: ۲۰ (۷۷). ص ۱۴۱-۱۸۰.
<https://refahj.uswr.ac.ir/article-1-3757-fa.html>
- یوسف نژاد، ق.، و حاجی میرزایی، ه.، ۱۳۹۷. واکاوی رویکرد به توسعه مناطق مرزی در برنامه های پنج ساله توسعه، همایش ملی جامعه شناسی مرز، سیاست های توسعه و حیات اجتماعی مرزن‌نشینان، کردستان، دانشگاه کردستان.
[/https://civilica.com/doc/769590](https://civilica.com/doc/769590)
- Hung, E.P. and Ngo, T.W., 2019. Organised informality and suitcase trading in the Pearl River Delta Region. *Journal of Contemporary Asia*, 49(2), p.233-253
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00472336.2018.1546888>.
- Ngo, T.W. and Hung, E.P., 2019. The political economy of border checkpoints in shadow exchanges. *Journal of Contemporary Asia*, 49(2), p.178-192.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00472336.2018.1555273>.
- Nijkamp, P., 2021. Borders as opportunities in the space-economy: towards a theory of enabling space. *Asia-Pacific Journal of Regional Science*, 5(1), p.223-239.
<https://link.springer.com/article/10.1007/s41685-021-00191-x>.
- Nshimbi, C.C., Moyo, I. and Oloruntoba, S.O., 2018. Borders, informal cross-border economies and regional integration in Africa-an introduction. *Africa Insight*, 48(1), p.3-11.
<https://journals.co.za/doi/abs/10.10520/EJC-140b20e8e8>
- Robinson, E.H., 2012. Reexamining fiat, bona fide and force dynamic boundaries for geopolitical entities and their placement in DOLCE. *Applied Ontology*, 7(1), p.93-108.
<https://content.iospress.com/articles/applied-ontology/ao103>.